

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ให้บริการความรู้แก่ประชาชน ด้านการอ่าน เกิดขึ้นจากการจัดสร้างและดำเนินงานโดยประชาชนภายในหมู่บ้าน รัฐบาลสนับสนุนด้านเอกสาร สิ่งพิมพ์ และงบประมาณค่าหนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับต่อที่อ่าน 1 แห่ง ตามแนวนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่มุ่งเน้นให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมให้เกิดความรักและหวงแหน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาด้านกิจกรรมที่ต่อเนื่อง แต่จากสถิติการรายงานประจำปีงบประมาณในแต่ละปีพบว่า มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องยุบ ย้าย หรือต้องปรับปรุง รวมทั้งในจังหวัดสตูล ซึ่งมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 199 แห่ง ต้องปรับปรุงแก้ไข ยุบและย้ายถึงร้อยละ 21.11 ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการและร่วมติดตามประเมินผลว่าอยู่ในระดับใด และต้องการเปรียบเทียบระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 4 ด้าน ตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ รวมทั้งประมวล สรุปปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะในการที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอย่างไร เพื่อจะได้นำผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวไปปรับปรุงและพัฒนางานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประชาชนจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการใช้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ทำให้คุณภาพของชีวิตครอบครัวและสังคมมีมาตรฐานสูงขึ้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 แนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในช่วงทศวรรษแรกใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นบรรทัดฐาน ให้ความสำคัญต่อการกระจายความเป็นธรรมทางการศึกษาให้แก่ประชาชน เพราะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาปัญหาทางการศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ คนที่อยู่ในเมืองจะได้รับโอกาสมากกว่าคนที่อยู่ในชนบท คนยากจนจะเป็นผู้ขาดโอกาสหรือได้รับโอกาสน้อยจากการบริการของรัฐในทุก ๆ ส่วน ซึ่งไม่เพียงแต่การศึกษาเท่านั้น ในทางสังคมและเศรษฐกิจก็มีแนวโน้มในเรื่องของความเหลื่อมล้ำของโอกาสเช่นกัน กรมการศึกษานอกโรงเรียนมียุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะกระจายบริการทางการศึกษาออกไปให้เสมอภาคยิ่งขึ้น โดยมุ่งจะให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีโอกาสได้รับข่าวสารได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ แก้ปัญหาของตนเองและสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น จึงได้จัดรูปแบบทางการศึกษาไว้ 3 ประการคือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2534 : 1-2)

- 1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานที่มีความหมายที่มากไปกว่าการอ่าน เขียน คิดเลขได้ สำหรับการดำรงชีวิตที่ดี เป็นผลเมืองสามารถประกอบอาชีพได้ เป็นการศึกษาที่ทดแทนให้แก่ผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือ
- 2) การศึกษาเพื่อให้บริการข่าวสารข้อมูล เป็นการให้บริการที่ส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้เพิ่มขึ้น โดยจัดบริการข่าวสารข้อมูลให้อย่างต่อเนื่อง ให้สามารถศึกษได้ด้วยตนเอง ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน จัดกลุ่มศึกษา จัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน วิทยุภัณฑ์ประจำที่และเคลื่อนที่และรายการวิทยุโทรทัศน์ เพื่อให้บริการข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง
- 3) การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนทักษะการประกอบอาชีพ เป็นการเพิ่มความรู้ที่ดียิ่งขึ้นกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งทักษะการประกอบอาชีพ เน้นหนักการฝึกทักษะวิชาชีพต่าง ๆ ในกลุ่มอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม และเกษตรกรรม โดยให้บริการในรูปของกลุ่มสนใจวิชาชีพและการเรียนการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นต่าง ๆ

ดังนั้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพของคนในชนบท อันเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ทั้งนี้ เพราะปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียนใช้ปรัชญาเดียวกันกับการพัฒนาชุมชน คือ การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ รู้จักช่วยเหลือตนเอง สังคม และชุมชนของตนเอง ผนวกกับการศึกษานอกโรงเรียนเน้นหลักของการศึกษาตลอดชีวิต คือให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเพื่อแสวงหาข้อมูลในการดำรงชีวิตในสังคม มีทักษะการทำงานการประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น (ทองอยู่ แก้วไทรฮะ, 2525 : 142)

การได้รับความรู้ด้านข่าวสารข้อมูล จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประชาชนในชนบท เพราะข่าวสารข้อมูลทำให้ประชาชนมีความรู้มีความเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ รอบข้างได้เป็นอย่างดี ช่วยให้เกิดความตระหนักในความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เข้าใจและยอมรับเพื่อนร่วมชาติที่อาศัยอยู่นอกชุมชนสังคมของตน สามารถเรียนรู้บทบาทและแนวการดำเนินชีวิตใหม่ ๆ (โกวิท วรพิพัฒน์, 2527 : 42)

การให้บริการข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์เป็นรูปแบบหนึ่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการ โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบก็คือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งบริการกระจายข่าวสารข้อมูลความรู้ต่าง ๆ และเพื่อเสริมการอ่านป้องกันการลืมนิ่งสื่อเพิ่มพูนความรู้กับประชาชนในชนบท ปัจจุบันกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งทั่วประเทศ 38,662 แห่ง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2525 : 52) ซึ่งเป็นผลงานที่ประชาชนร่วมกันจัดตั้งร่วมกับรัฐบาล โดยประชาชนจะต้องรับผิดชอบการก่อสร้างอาคารและอุปกรณ์ที่จำเป็น รัฐจะสนับสนุนการจัดซื้อหนังสือพิมพ์และส่งเอกสาร

จากปริมาณที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ถ้าพิจารณาในด้านคุณภาพแล้ว ก็จะพบว่าที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่คึกคัก มีจำนวนน้อยมากและที่จะต้องยุบหรือย้ายอยู่ในอัตราค่อนข้างสูง ดังเช่นในปี 2524 กองแผนงานและวิจัยได้ประเมินผลโครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ จำนวน 7,200 แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า มีที่อ่านหนังสือที่คึกคักมีเพียง 598 แห่ง หรือร้อยละ 8.47 และที่

ต้องยุบหรือย้ายสถานที่ตั้งมีถึง 1,085 แห่ง หรือร้อยละ 14.36 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2525 : 189-190)

ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การใช้งบประมาณแผ่นดินเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านไปเป็นจำนวนมากพอสมควร ที่เกิดการสูญเปล่าและใช้ไม่คุ้มค่า และถ้าศึกษาถึงสาเหตุที่แท้จริงแล้ว จะพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมน้อยและมีได้เกิดจากความต้องการ ทำให้มองไม่เห็นประโยชน์ ความรับผิดชอบและความห่วงใยจะไม่เกิด สิ่งก่อสร้างไปในที่สุดก็ต้องยุบ ย้าย หรืออยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (เก็บ ศรีสง่า, 2528 : 3) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าประชาชนส่วนหนึ่งจะมีลักษณะดังกล่าว แต่ก็ยังมีคณะกรรมการที่อ่านหนังสือและประชาชนอยู่อีกจำนวนมากที่ได้ให้ความสนใจในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอตลอดมา โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีที่อ่านหนังสือที่ดี ดังเช่น ผลการวิจัยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ตั้งแต่ปี 2522-2525 ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ คณะกรรมการจะให้ความสนใจดูแลเอาใจใส่สนับสนุนประชาชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงตกแต่งเป็นอย่างดี และมีผู้มาใช้บริการเฉลี่ยวันละ 20-25 คน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2525 : 17-65) จากการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและรับผิดชอบตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จะทำให้เกิดความรู้สึกห่วงใยและเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความสำคัญต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

จังหวัดสุลุดได้ดำเนินการกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี 2522 เป็นต้นมา จากสรุปรายงานของฝ่ายแผนงานและโครงการศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2535 มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านใน 34 ตำบลของ 5 อำเภออีก 1 กิ่งอำเภอ รวมทั้งสิ้น 199 แห่ง จากการสัมภาษณ์ หัวหน้าฝ่ายการศึกษามวลชนและผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านพบว่า ประชาชนให้ความสนใจในการที่จะมาร่วมประชุม เลือกคณะกรรมการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างที่อ่าน ตลอดจนการปรับปรุงดูแลรักษาน้อยมากหรือถ้าจะเข้ามามีส่วนร่วมก็เพียงช่วงแรก ๆ หรือช่วงที่จะมีการจัดการประกวด หลังจากนั้นจะไม่ค่อยได้รับ

ความสนใจเท่าที่ควร และจากสรุปรายงานของฝ่ายแผนงานและโครงการของศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสตูลประจำปีงบประมาณ 2535 ปรากฏว่า มีที่อ่าน หนังสือประจำหมู่บ้านที่อยู่ในถิ่นต้องปรับปรุงและแก้ไข จำนวน 42 ที่ คิดเป็นร้อยละ 21.11

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่าน หนังสือประจำหมู่บ้านของจังหวัดสตูล เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในการศึกษา ครั้งนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้แสวงศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

1.1 ความหมายของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

วิชิต ธรรมชาติ (2531 : 9) ได้ให้ความหมายของที่อ่านหนังสือ ประจำหมู่บ้านไว้ว่า หมายถึง สถานที่ที่ประชาชนใช้เป็นทั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านนี้ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาหา สถานที่ตั้ง จัดสร้างหรือจัดอาคารและจัดตั้งคณะกรรมการที่อ่านหนังสือ โดยกรม การศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการสนับสนุนจ่ายเงินค่าหนังสือพิมพ์วันละสองฉบับต่อ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านหนึ่งแห่ง

จินดา นูเร (2531 : 12) ได้กล่าวว่า ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หมายถึง สถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านร่วมกันจัดสร้างขึ้น โดยจัดให้มีที่นั่งอ่านหนังสือ ตู้หนังสือ และจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการเอง เดิมใช้ชื่อว่า ที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้สนับสนุนการจ่ายเงินค่าหนังสือพิมพ์ให้

วันละ 2 ฉบับ ต่อ 1 แห่ง นอกจากนั้นหน่วยงานอื่นทั้งของรัฐและเอกชนจะส่งเอกสารสิ่งพิมพ์ไปช่วยสนับสนุนด้วย

เสนาะ บุญเทือง (2533 : 237) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน คือ สถานที่จัดเป็นเอกเทศตั้งอยู่ในชุมชนภายในเขตของหมู่บ้านมีป้ายเขียนบอกไว้ชัดเจนว่า เป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านนั้น ๆ มีการดำเนินงานโดยคณะกรรมการซึ่งได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 7 คน และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุคูล (ม.ป.ป. : 4) ได้ให้ความหมายไว้สั้น ๆ ว่า ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเป็นสถานที่บริการทางการศึกษาในเขตท้องถิ่นชนบท

จากความหมายของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านตามทรรศนะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หมายถึง สถานที่ที่ให้บริการความรู้แก่ประชาชนด้านการอ่าน ที่เกิดขึ้นจากการจัดสร้างและดำเนินงานโดยประชาชนภายในหมู่บ้าน รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนเอกสาร สิ่งพิมพ์และงบประมาณค่าหนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับ ต่อที่อ่าน 1 แห่ง

1.2 ความจำเป็นในการจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ในสังคมปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า หนังสือเป็นพื้นฐานในการสื่อความหมาย การแสวงหาความรู้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนด้วยกัน ระหว่างประชาชนกับสังคมตลอดทั้งรัฐบาลกับประชาชน ทั้งนี้เพราะการรู้หนังสือหรือการอ่านออกเขียนได้ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประกอบกับในสภาวะการปัจจุบันความก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสารและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้ที่รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้ย่อมเป็นผู้ที่ได้เปรียบในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ (วิชิต ธรรมชาติ, 2531 : 1)

ในอนาคตจะเป็นยุคที่เน้นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากข่าวสารข้อมูล ซึ่งหมายถึงว่า วิถีชีวิตของคนเราจะต้องผูกพันหรือขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่เกิดรอบตัว และทุกแห่งในโลกมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพราะ

ข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็วและทันสมัยจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบทที่ห่างไกล จะช่วยให้เป็นคนทันสมัยทันคน ทันโลกและเป็นส่วนสำคัญที่จะเติมเต็มในชีวิตของแต่ละคนสมบูรณ์ขึ้น เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองของครอบครัวและสังคมให้เจริญก้าวหน้า ก่อให้เกิดสิ่งคมการเรื้อนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เตรียมตนเองให้พร้อมที่จะรับและให้ความร่วมมือกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทุกรูปแบบ (นฤมล ดันตสุรเศรษฐ และทวีป อภิสัทธ์, 2533 : 415)

จากการศึกษาของ โทวิท วรพิพัฒน์ (2527 : 7) เรื่องความจำเป็นของการมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการพัฒนาประชากร พบว่า การจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะต้องมีการดำเนินงานเป็น 3 ลักษณะ โดยต่อเนื่องและสอดคล้องกันคือ การศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การจัดบริการข่าวสารข้อมูล และการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องเฉพาะวิชาตามความจำเป็น การวิเคราะห์สถานการณ์ของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในปัจจุบันพบว่า การจัดบริการด้านข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะด้านเอกสารสิ่งพิมพ์ในชนบทซึ่งขาดแคลนมาก ทำให้เกิด "คอขวด" ในวงจรระบบการศึกษาและยังพบอีกว่า ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ส่งเสริมให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านจัดดำเนินการมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 ปัจจุบันให้บริการใน 9,513 หมู่บ้านหรือร้อยละ 17 ของหมู่บ้านในประเทศ โดยประชาชนรับผิดชอบในการจัดหาอาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์ที่จำเป็นและดูแลการดำเนินงานและรัฐให้งบประมาณสนับสนุนเป็นค่าหนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับต่อแห่งนั้น เป็นแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาวงจรของกระบวนการศึกษาที่เป็น "คอขวด" ได้เป็นอย่างดี

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญสามประการคือ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอ่านและป้องกันการลืมนั่งหนังสือ และเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเป็นงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งตามแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-

2534) ได้กำหนดเป้าหมายให้มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จำนวนรวมไม่น้อยกว่า 53,700 แห่งทั่วประเทศ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529 : 55)

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมโครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นส่วนหนึ่งของการบริการด้านข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในชนบทโดยมุ่งเน้นให้ได้รับทราบข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว หรือผู้ที่เรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ตลอดจนผู้ที่ผ่านการศึกษามา โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติไปแล้วได้มีโอกาสอ่านหนังสือเพิ่มเติมอยู่เสมอ เพราะนอกจากจะทำให้เป็นผู้ที่ทันต่อโลกทันต่อเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงแล้ว ยังเป็นการป้องกันการลืมหนังสือและเป็นการปลูกฝังให้มีความรักการอ่านอีกด้วย

1.3 ความเป็นมาและหลักการของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมด้านบริการข่าวสารข้อมูล ของการศึกษานอกระบบที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรกของโลก จากแนวความคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งได้กล่าวไว้ในการเปิดประชุมสัมมนาของอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนตอนหนึ่งมีใจความว่า "...ในการพัฒนาเรื่อง ไลฟ ลอง เอ็ดดูเคชัน (Life-Long Education : การศึกษาตลอดชีวิต"...ผมพยายามคิดว่ามันควรเป็นอย่างไร พยายามคุยและพยายามสร้างรูปแบบในทิศทางที่บ้านเมืองเราควรจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทำอย่างไรคนในหมู่บ้านจึงจะรู้สึกว่าจะไปที่ไหนก็ได้เรียน ก็ได้รับความรู้ ได้พัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา มันควรจะมีอะไรบ้างในหมู่บ้านทุก ๆ หมู่บ้าน มีโรงเรียน มีวัด และก็ควรจะมีอะไรอีกที่จะทำให้คนทุกคนได้เรียนรู้ตลอดเวลา"... (โกวิท วรพิพัฒน์, 2530 : 37)

โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ได้ดำเนินเป็นครั้งแรก เมื่อปี พุทธศักราช 2514 โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่กรมสามัญศึกษา ซึ่งเรียกชื่อในขณะนั้นว่า "ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน" เริ่มทดลองที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520 : 5) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน" เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2524 ทั้งนี้เพราะที่อ่านหนังสือดังกล่าวใน

ระยะต่อมามีได้มีเฉพาะหนังสือพิมพ์ แต่ยังมีสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ให้ประชาชนได้เลือกอ่านอีก เช่น หนังสือวารสารวิชาการและแผ่นปลิวของหน่วยงานทางราชการ เป็นต้น (กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน, 2533 : 238)

สุนทร โคตรบรรเทา (2524 : 70) ได้กล่าวถึงโครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านว่า เป็นงานที่สืบเนื่องมาจากโครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเพื่อให้ผู้ที่ออกไปจากโรงเรียนประถมศึกษา หรือหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานแล้ว ได้มีหนังสืออ่านและไม่ลืมหนังสือ ได้มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งมีการทดลองครั้งแรกที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ในปีพุทธศักราช 2514 โดยสนับสนุนให้ชาวบ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือขึ้นมาเอง อาจจะไม่เลือกเอาสถานที่ใดก็ได้ที่เห็นว่าเหมาะสม มีคณะกรรมการดูแลซึ่งอาสาสมัครทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคและกรมการศึกษาออกโรงเรียนจะเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานและหลักการที่สำคัญคือ

1.3.1 หลักการที่จะลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนที่อยู่ในเมือง ซึ่งประมาณร้อยละ 80 มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษามีแหล่งที่จะให้ความและข่าวสารข้อมูลมากมายหลายรูปแบบ แต่ประชาชนที่อยู่ในชนบทประมาณร้อยละ 80 กลับมีชีวิตความเป็นอยู่ ที่คืออกว่าประชาชนในเมืองมาก (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 8, 2518 : 5)

1.3.2 หลักการที่จะป้องกันการลืมหนังสือของประชาชนในชนบท จากข้อมูลผลการวิจัยของกรมสามัญศึกษา เมื่อปี 2513 พบว่า ผู้ที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 ไปแล้วถึงร้อยละ 33 กลับกลายเป็นผู้ลืมหนังสือเพราะขาดการฝึกอ่านและเขียนภายในระยะเวลาประมาณ 3 ปี ซึ่งย่อมหมายถึงความสูญเสียเปล่าทางด้านงบประมาณในการลงทุนเพื่อการศึกษาไปถึงปีละประมาณ 6,000 ล้านบาท (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520 : 2)

1.3.3 หลักการที่จะสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งกรมสามัญศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นมาตามแนวปรัชญาคิดเป็นโดยมุ่งให้ผู้เรียนมีข้อมูล 3 ด้าน ประกอบการคิดและตัดสินใจ คือ ข้อมูลทาง

ด้านวิชาการ ข้อมูลด้านสังคม และข้อมูลจากตนเอง จึงจำเป็นจะต้องมีแหล่งที่จะให้ข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ สำหรับค้นคว้าหาความรู้ (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 8, 2518 : 10)

1.3.4 หลักการที่จะเสริมสร้างลักษณะนิสัยรักการอ่าน เพื่อให้ประชาชนในชนบทมีนิสัยรักการอ่านเห็นประโยชน์และคุณค่าของการอ่าน

1.3.5 หลักการที่จะให้เกิดความร่วมมือและเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชนและประชาชนต่อประชาชนด้วยกันเอง โดยอาศัยการทำงานร่วมกันเป็นที่สุด ทั้งนี้โดยเน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ให้ประชาชนพึ่งพาตนเองมากที่สุด ส่วนรัฐบาลจะสนับสนุนส่วนที่จำเป็น ซึ่งเป็นไปตามหลักการของการพัฒนาชุมชนที่ถูกต้องคือ การให้ทุกคนมีส่วนร่วม เพราะการจัดตั้งและการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านนั้น ประชาชนในหมู่บ้านจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันรักษา และใช้ประโยชน์โดยที่รัฐบาลจะให้หนังสือพิมพ์เป็นการสนับสนุนเท่านั้น (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 8, 2518 : 10)

1.4 การดำเนินงาน

ในการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประชาชนในแต่ละท้องที่จะร่วมกันสร้างโดยเลือกสถานที่ที่อยู่ในชุมชนและเป็นศูนย์กลางไป-มาสะดวก ตัวอาคารจะสร้างขึ้นด้วยกำลังกายและกำลังทรัพย์ของประชาชน รัฐเป็นเพียงหน่วยงานที่สนับสนุนด้านงบประมาณจัดซื้อหนังสือพิมพ์รายวัน ผลิตเอกสารความรู้ท้องถิ่น และรับบริจาคหนังสือหรือวารสารจากผู้ที่มีจิตกุศลคิดเลือกส่งไปให้ (เจริญผล สุวรรณโชติ, 2528 : 2-3) ประชาชนในหมู่บ้านจะต้องช่วยกันดูแลรักษา รักษาความสะอาด ซ่อมแซมทรัพย์สิน จัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอกับผู้ที่มาใช้บริการ ดูแลหนังสือพิมพ์ให้อยู่ประจำในที่อ่านหนังสือและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน รวมทั้งจัดหาหนังสือประเภทที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเพิ่มเติม (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน, 2522 : 1-2)

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทุกแห่งจะมีคณะกรรมการที่ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้าน ประมาณ 5-7 คน ประกอบด้วย

ประธานกรรมการ เลขานุการ และกรรมการ (วิจิต ธรรมชาติ, 2531 : 11)

คณะกรรมการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีหน้าที่ที่สำคัญคือ

1.4.1 พิจารณาคัดเลือกและโยกย้ายสถานที่ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
ของตนตามความเหมาะสม

1.4.2 พิจารณาคัดเลือกหนังสือพิมพ์รายวันสำหรับที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน
ของตน

1.4.3 สร้างและจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับที่อ่านหนังสือในหมู่บ้านของ
ตน ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้เป็นอันน้อย

1.4.4 รับผิดชอบให้มีการส่งหนังสือพิมพ์ถึงที่อ่านหนังสือตรงตามกำหนด

1.4.5 จัดดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาอ่านหนังสือเป็นประจำ

1.4.6 พิจารณาการใช้จ่ายเงินที่ได้รับบริจาคให้เป็นประโยชน์ต่อที่อ่าน
หนังสือ

1.4.7 จัดให้มีการประชุมเพื่อหาทางแก้ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนหา
ทางปรับปรุงที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านอย่างน้อยเดือนละครั้ง

1.4.8 รายงานผลการดำเนินงานที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านส่งอำเภอและ
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดตราดทุก ๆ เดือน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดสกล, น.ป.ป. : 17)

ในการดำเนินการควรเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของที่อ่านหนังสือประจำ
หมู่บ้านตามรูปแบบที่กรมการศึกษาออกโรงเรียนกำหนด กล่าวคือต้องมีรูปแบบแน่นอน
ชาวบ้านเป็นผู้คิดเอง โดยคำนึงถึงความสะดวกของประชาชนผู้มาใช้บริการให้มากที่สุด
สถานที่ควรอยู่ในชุมชนมีเนื้อที่พอที่จะขยายต่อไปได้เป็นเอกเทศมีน้คงถาวรขนาด
4x6 เมตร เป็นอย่างน้อย มีโต๊ะสำหรับอ่านหนังสือพิมพ์อย่างน้อย 1 ตัว มีเก้าอี้สำหรับ
นั่งอ่านหนังสือ ประมาณ 10 คน มีที่วางหนังสือพิมพ์ 1 ที่ มีกระดานหรือป้ายนิเทศ มี
ตู้หนังสือ 1 หลัง ต้องมีหนังสือเพิ่มทุกปี และมีป้ายชื่อที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ขนาด
พอเหมาะกับตัวอาคาร (พทชชาติ ราชปรีชา, 2524 : 60-64) แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไป
ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2530
ความว่า

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2530"

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดที่อ่าน
หนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2515

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใดที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้
หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่านและป้องกันการลืมนหนังสือ
- 2) เพื่อให้มีศูนย์รวมหนังสือในหมู่บ้านที่จะให้ข่าวสารข้อมูลที่

เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

- 3) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการ

จัดและบริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

- 4) เพื่อให้เป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรมเสริมความรู้และ

ประสบการณ์แก่ประชาชนในหมู่บ้าน

ข้อ 5 สถานที่จัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน อาจจะใช้ศาลาวัด
ศาลาประชาคม ศาลาร่วมใจ ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นหรือก่อสร้างขึ้นใหม่ก็ได้ สำหรับ
ขนาดและวัสดุครุภัณฑ์ให้พิจารณาตามแนวทางที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน
กำหนดไว้

ข้อ 6 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการจัดตั้งฮ้าหรือ
ฮุบเล็กที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ข้อ 7 การฮ้าหรือฮุบที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านจะกระทำได้ด้วย
เหตุข้อหนึ่งข้อใด ดังนี้

- 1) ไม่มีผู้มาใช้บริการ
- 2) ชาวฮู้ดแลรับผิดชอบ
- 3) ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่น

4) อาคารสถานที่ไม่เหมาะสม

5) เหตุอื่นที่ผู้มีอำนาจอนุมัติจัดตั้งเห็นควรร้ายหรืออุปโลก

ข้อ 8 ให้จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการกลาง
อาสาพัฒนาและป้องกันตนเองเป็นคณะกรรมการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
โดยให้มีผู้ทำหน้าที่เป็นประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน นอกนั้นเป็นกรรมการ
คณะกรรมการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีระยะเวลาดำเนินงาน
ตามที่จังหวัดกำหนด

คณะกรรมการตามข้อนี้อาจจะแต่งตั้งคณะกรรมการให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ
การดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านได้ตามที่เห็นสมควร

ข้อ 9 คณะกรรมการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีหน้าที่ดังนี้

- 1) เลือกสถานที่จัดตั้ง จัดสร้าง วัสดุ ครุภัณฑ์ ตามแนวทาง
ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้เสนอแนะไว้
- 2) พิจารณาเลือกหนังสือพิมพ์รายวัน หรือวารสารสำหรับที่อ่าน
หนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือและใช้
บริการ
- 4) จัดหาหนังสือและวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ มาให้บริการในที่อ่าน
หนังสือประจำหมู่บ้าน
- 5) จัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแล บำรุงรักษาซ่อมแซมที่อ่านหนังสือ
ประจำหมู่บ้านให้มีสภาพใช้งานได้เป็นปัจจุบัน
- 6) จัดกิจกรรมเสริมความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์
ตามโอกาสอันควร
- 7) ประชุมพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคเพื่อปรับปรุง
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- 8) ตรวจสอบให้มีการจัดส่งหนังสือพิมพ์หรือวารสารมาส่งที่อ่าน
หนังสือประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์หรือวารสารได้มีไว้บริการในที่อ่านหนังสือประจำ
หมู่บ้านเป็นประจำครบถ้วน

9) ประสานงานกับสภาตำบล โรงเรียนประถมศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อร่วมมือกันดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั้งในด้านการปรับปรุงพัฒนาและจัดหาทุน

ข้อ 10 ให้จังหวัดมีหน้าที่ควบคุม ดูแล การดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านของจังหวัด

ให้ศึกษาธิการเขต ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ศึกษาพิเศษ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ มีหน้าที่ส่งเสริม แนะนำการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ข้อ 11 ให้จังหวัดจัดทำทะเบียนรายชื่อที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่ตั้งในเขตจังหวัดให้เป็นปัจจุบันและรายงานผลการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนทราบปีละ 1 ครั้ง ภายในเดือนตุลาคมของแต่ละปีตามแบบที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

ข้อ 12 ให้อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนรักษาการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

จากการศึกษาของ อำนวย จำปาเงิน (2522 : 84-86) ได้พบข้อบกพร่องในการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นข้อคิดในการดำเนินงานและได้สรุปผลการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) การจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านสนใจในระยะเริ่มแรกพอผ่านไปก็ เริ่มซบเซา
- 2) คณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ขอจัดตั้งครั้งแรก ขาดความรับผิดชอบ จึงทำให้ที่อ่านหนังสือขาดผู้ดูแลรักษาเป็นประจำ
- 3) วัสดุต่าง ๆ ของที่อ่านหนังสือชำรุดเสียหาย มีบางคนทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความระอาเบื่อหน่าย
- 4) ขาดการประชาสัมพันธ์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5) มีปัญหาเงินทุนสำรองสำหรับไว้ปรับปรุงวัสดุต่าง ๆ ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

กิติธา ส่วนะคุณานนท์ (2520 : 79-80) ได้ศึกษาเรื่องสภาพการดำเนินงานและผลสัมฤทธิ์ของประชาชนแล้วนำมาผสมผสานในการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในเขตการศึกษา 4 พบว่า ด้านผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีนิสัยรักการอ่านหนังสือพิมพ์ ควรขยายให้เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้าน และผู้ใช้บริการยังเห็นว่าการดำเนินงานของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านยังไม่สนองความต้องการของผู้อ่านได้เต็มที่ เพราะหนังสือประจำหมู่บ้านยังไม่สนองความต้องการของผู้อ่านได้เต็มที่ เพราะหนังสือไม่เพียงพอกับคนอ่าน เกี่ยวกับด้านการดำเนินงานของคณะกรรมการที่อ่านหนังสือ ปรากฏว่า ได้อาศัยกานัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นกำลังสำคัญ

ประสิทธิ์ อุกทวาริรมส์ (2528 : 81) ได้ศึกษาเปรียบเทียบในการอ่านอย่างมีวิจรรย์ภาพระหว่างประชาชนในหมู่บ้านที่มีที่อ่านหนังสือกับหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านหนังสืออย่างมีวิจรรย์ภาพของชาวบ้านที่มีที่อ่านหนังสือสูงกว่าประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือและพบว่าประชาชนทราบข่าวสาร ข้อมูล จากหนังสือพิมพ์มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น

จากการศึกษาของ จิรายุ คาศรี (2519 : 115-119) เรื่อง ความคาดหวังของเจ้าหน้าที่รัฐบาลผู้เกี่ยวข้องกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านและผลที่ประชาชนในจังหวัดลำปางได้รับจากที่อ่านหนังสือ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลผู้เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งที่อ่านหนังสือ จำนวน 87 คน ประชาชนที่เป็นคณะกรรมการที่อ่านหนังสือ จำนวน 75 คน ประชาชนที่เข้าไปที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีที่อ่านหนังสือ 150 และประชาชนที่เข้าไปใช้ที่อ่านหนังสือ 15 แห่ง จำนวน 1,765 คน พบว่าความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือด้านบริหารทั่วไป ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง โดยสร้างเป็นเอกเทศมีกรรมการที่อ่านหนังสือและประชาชนช่วยกันดูแลปรับปรุงให้เป็นห้องสมุดประจำหมู่บ้าน และขยายปริมาณที่อ่านหนังสือไปตามหมู่บ้านที่ยังไม่มี ตามกำลังงบประมาณส่วนด้านการบริการควรให้ประชาชนมาอ่านหนังสือพิมพ์

เฉพาะในที่อ่านหนังสือที่มีกรรมการดูแล และจัดให้มีหนังสือพิมพ์เป็นประจำทุกวัน และควรจัดเก็บหนังสือเกี่ยวกับความรู้และการเกษตร ส่วนด้านการอ่านของประชาชน ชาวบ้านชอบอ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและจากกรุงเทพมหานคร โดยจะหาเวลาว่างมาอ่าน ถ้าหากไม่มีที่อ่านหนังสือชาวบ้านจะซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านบ้างนาน ๆ ครั้ง

เก็บ ศรีสง่า (2528 : 62-67) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านของประชาชนในเขตชนบทพื้นที่สากจน อำเภอโกกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

- 1) ประชาชนที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐและคณะกรรมการมากจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมากกว่าประชาชนที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐและคณะกรรมการน้อยที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 โดยมีความเข้มของความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
- 2) ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มสังคม จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมากกว่าประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มสังคมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 โดยมีความเข้มของความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
- 3) ประชาชนที่มีอายุมากจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อย ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีความเข้มของความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
- 4) ประชาชนที่มีการศึกษาค่ำจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาสูงที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีความเข้มของความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

ส่วนปัจจัยทางด้านเพศ และความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับภมการศึกษานอกโรงเรียน (2528 : 45-65) ได้ศึกษาวิจัยองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ที่อ่านหนังสือมีประสิทธิภาพนั้น มี 7 ประการ คือ

- 1) ความพึงพอใจต่อลักษณะการจัดที่อ่านหนังสือ
- 2) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่น
- 3) อัตราการรู้หนังสือของประชาชนในหมู่บ้าน
- 4) การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 5) การนิเทศติดตามผลของเจ้าหน้าที่
- 6) การมองเห็นความสำคัญของการอ่าน
- 7) ความสะดวกในการเดินทางไปใช้

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ได้มีนักการศึกษา และนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2524 : 11) ได้ให้ความหมาย "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ว่าหมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการโดยกระทำผ่านองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ในขณะเดียวกัน สุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า...การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชนขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความรู้สึกที่ว่ามนุษย์นั้น สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง...

ในทำนองเดียวกัน ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 36-38) ได้เสนอความหมายและหลักการสำคัญ เรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันในเรื่องต่อไปนี้จะบรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

8) ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527 : 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า "การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงเพื่อตัว

ประชาชนเองโดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเองและมีส่วน
ดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังที่ปรารถนาทั้งนี้ต้องมีใช้เป็นการกำหนด
กรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

อลัน รพีพัฒน์ (ในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 320) ได้ให้ความหมาย
ของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า "การให้ประชาชนเป็นผู้คิดปัญหาเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง
ไม่ใช่เรากำหนดไปให้ว่าประชาชนเข้ามาช่วยในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็น
เรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา"

จากความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่นักวิชาการและ
นักการศึกษาที่ได้กล่าวไว้นั้นพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการ
เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาตาม
จุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม

2.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายรูปแบบและหลายลักษณะเพราะ
จุดมุ่งหมายในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไปตาม
ความต้องการของตนเองและท้องถิ่น แต่จุดมุ่งหมายหลักของทุกคนก็เพื่อจะพัฒนา
ท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้าได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้จัดรูปแบบ
และลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ดังนี้

อาภรณ์พันธ์ จินทร์สว่าง (2525 : 13) ได้สรุปรูปแบบของการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในโครงการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

"...การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมออก
วัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภคและการมีส่วนร่วมเป็นผู้จ่ายเงิน..."

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2526 : 25) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วม
ว่า... "การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้มาเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในแง่
ของการร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำ
แต่การมีส่วนร่วมในปัจจุบันและในอนาคตจะเป็น เมื่อการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน

ร่วมทำและร่วมบำรุงรักษามากกว่าการร่วมสมบัติในรูปอื่น ๆ แม้ว่ายังมีหลักการที่จะให้ร่วมแรง วัสดุและเงิน..." ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนา บุญรัตน์ (2517 : 145) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า "...การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีขึ้น โดยตลอดตั้งแต่มีการวางแผนโครงการ การเสาะสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น..."

ในขณะที่กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2518 : 23) ได้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการมาแล้ว 5 ปี เขตพัฒนาตำบลตะเคียนเลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
- 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงาน
- 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
- 4) มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- 5) มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 6) มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
- 7) มีส่วนร่วมในการวางแผน
- 8) มีส่วนร่วมในการประชุม
- 9) มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
- 10) มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
- 11) มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
- 12) มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
- 13) มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
- 14) มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
- 15) มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน ทรัพย์สิน
- 16) มีส่วนร่วมในการออกแรงหรือสละแรงงานของตน
- 17) มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
- 18) มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาติดตามประเมินผล

นอกจากนี้แล้ว อุลวารณ สิบสุบล (2529 : 9) ได้เสนอความคิดถึง
รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

... เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของหลักการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะนำประชาชนให้
บังเกิดการพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) และความเชื่อมั่นในการดำเนินการ
ตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้เกิดความสามารถและประสิทธิภาพในการ
ดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย จุดเน้นของการมีส่วนร่วมได้แก่ การเปิดโอกาส
ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่ม การพึ่งพาตนเอง การพิจารณาตัดสินใจ
และการเลือกโครงการให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและความต้องการพื้นฐานของ
ประชาชนในปัจจุบันการมีส่วนร่วมได้เน้นถึงการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำกิจกรรม
และร่วมทะนุบำรุงรักษา...

2.3 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วม

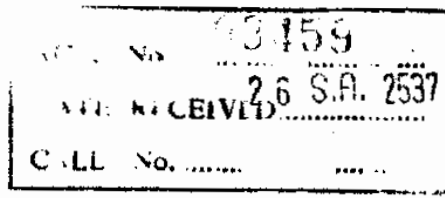
สำหรับแนวคิดของการมีส่วนร่วม พันธ์ บุญรัตนพันธ์ (2517 :
14) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องตั้งขึ้นโดยตลอดตั้ง
แต่การวางแผนโครงการ การเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากร
ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526 : 10) ได้สรุปการมีส่วนร่วมในการ
พัฒนาชนบท 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม
- 3) มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 25-27) ได้กล่าวถึงเงื่อนไข
ของการมีส่วนร่วมไว้ว่า

- 1) ประชาชนต้องมีอิสระภาพในการมีส่วนร่วม
- 2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
- 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

แต่อย่างไรก็ตามยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

- 1) ต้องมีเวลา
- 2) ต้องไม่เสียเงินทองมากเกินไปกว่าที่คาดว่าจะได้รับผล

ตอบแทน

- 3) ต้องมีความสนใจ
- 4) ต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
- 5) ต้องไม่รู้ลึกกระทบทกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือ

สถานะภาพทางสังคม

นอกจากนี้ โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977 : 219-222) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 4 ชนิดคือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบไปด้วยสามขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินตัดสินใจ และตัดสินใจ ปฏิบัติการ
  - 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
  - 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะ เป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
  - 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)
- จากทัศนะของนักวิชาการทั้งหลายที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา หมายถึง การที่ประชาชนได้มี โอกาสร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการและร่วมติดตามประเมินผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะต้องมาจาก ความสมัครใจ ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นตัวแปรตามในการศึกษา การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการ และร่วมติดตามประเมินผล

ตามแนวความคิดของโรเจอร์และชูเมคเกอร์ (Roger and Shoemaker, 1971 : 312-316) หลังในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างกว้างขวาง
- 2) การตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโดยมีการปรึกษากับพวกที่ได้รับผลกระทบ

กับพวกที่ได้รับผลกระทบ

กระบวนการที่เกี่ยวกับการตัดสินใจดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับตัวแปรดังต่อไปนี้

- 1) ความรู้ความเข้าใจที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
- 2) การชักจูงและการประเมินผล การเปลี่ยนแปลงที่เกิด

ขึ้นจากการตัดสินใจ

- 3) การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือจะปฏิเสธอันมีผลจาก

การประเมิน

- 4) การสื่อสารเกี่ยวกับการตัดสินใจ
- 5) การกระทำตามการตัดสินใจ

จากแนวคิดนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจและการตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนการชักจูงหรือการสื่อสารเป็นส่วนประกอบของการตัดสินใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านคือ การมีความรู้ที่นำไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

2.3.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

2.3.2.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action)

พาสันส์ (Parsons, 1951 : 279) ได้สร้างทฤษฎีการกระทำทางสังคม โดยได้อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ (Action of Anyone) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้สังคมโดยทั่วไป กล่าวคือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับ

- 1) บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
- 2) ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
- 3) วัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิดหรือความเชื่อ (Ideas and Beliefs) ความสนใจ (Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (System of Value Orientation)

ปัจจัยทั้งสามประการดังกล่าวไว้ข้างต้นมีความเกี่ยวเนื่องกันเกิดเป็นการกระทำของมนุษย์ขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่า บุคลิกภาพของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาและประสบการณ์ของบุคคลระบบสังคมและวัฒนธรรมในสังคมที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมอาจพิจารณาได้จากพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นตัวแปรตาม

2.3.2.2 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

บิดเดลและโทมัส (Biddle and Thomas, 1966 : 96) ได้กล่าวว่า ระบบสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบขึ้นด้วยซ้ำของตำแหน่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันโดยบุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้น จะมีบทบาทแตกต่างกันซ้ำสังคม ส่วนบุคคลประกอบด้วยบทบาทต่าง ๆ ที่กระทำซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละบุคคล รวมทั้งกฎระเบียบสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมได้กำหนดไว้ โดยที่ในแต่ละบทบาทบุคคลเผชิญกับความคาดหวังต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออก ความคาดหวังเหล่านี้จะกำหนดจากปทัสถานทางสังคม กลุ่มบุคคลหรือชนชั้นทางสังคม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลจึงมิได้ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมแต่เพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในซ้ำสังคมของเขาร่วมด้วย

แต่อย่างไรก็ตามบุคคลไม่เพียงแต่จะพยายามแก้ปัญหาและปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังทางสังคมต่าง ๆ เท่านั้น หากยังริเริ่ม

สร้างสรรค์ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ที่เขามีกับบุคคลอื่นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บุคคลกระทำการใด ๆ ไม่เพียงแต่เพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังทางสังคมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น แต่ยังทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป มนุษย์ทุกคนมีบทบาทต่างกันทั้งนี้ เนื่องจากหน้าที่ตำแหน่ง สภาพทางเศรษฐกิจและความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ซึ่งทฤษฎีนี้สนับสนุนปัจจัยเกี่ยวกับฐานะทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยของตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาโดยเฉพาะเรื่องรายได้

2.3.2.3 แนวความคิดกลุ่มพลวัต (Group Dynamics)

มูซาเฟอร์ (Muzafer, 1970 : 81-82) ได้

ให้เห็นว่าถึงแม้ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และทางกายภาพในระหว่างบุคคล จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อความรังเกียจเดียดฉันท์ (Discrimination) ที่คนในกลุ่มมีต่อคนต่างกลุ่มทั้งยังมีส่วนในการเกิดความรู้สึกที่เป็นศัตรู (Hostility) และอคติ (Prejudice) ในระหว่างกลุ่มแท้จริงแล้วเป็นการแข่งขัน แต่ละกลุ่มจะพยายามสร้างความรู้สึกแบ่งพวก เขาพวกเราตลอดจนสร้างทัศนคติและภาพพจน์ (Image) ที่ไม่ดีต่อคนต่างกลุ่ม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มมีแนวโน้มที่จะทำให้แรงยึดเหนี่ยวภายในกลุ่ม (Internal Cohesion) เพิ่มขึ้นและมีความร่วมมือเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแข่งขันมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดความแตกต่าง และขอบเขตของแต่ละกลุ่มไม่อาจกระทำได้โดยลำพัง

จากแนวคิดกลุ่มพลวัตสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการกระทำที่ต้องอาศัยกระบวนการกลุ่มและระหว่างกลุ่มจะต้องแข่งขันกันในทางที่จะปรับปรุงสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม หากกลุ่มมีการแข่งขันกันมากจะเพิ่มแรงยึดเหนี่ยวภายในกลุ่มมากขึ้น ทฤษฎีนี้สนับสนุนการเป็นสมาชิกกลุ่มพลัดต่าง ๆ และการเป็นผู้นำซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของตัวแปรอิสระ

2.3.2.4 ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคม (Theory of Social Psychology)

มาสโลว์ (Maslow, 1954 : 90) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้นถูกจำกัดลำดับชั้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มน้าวไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ

มาสโลว์ อธิบายว่า ความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มีอยู่ 5 ประการด้วยกันและแยกออกเป็นระดับต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) ความต้องการทางร่างกาย (Physchological Needs) ถือเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความปลอดภัยจากภัยอันตราย ความมั่นคงในอาชีพและหน้าที่ การงานสิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการที่เกิดจากความต้องการทางด้านร่างกาย

3) ความต้องการความรัก (Love and Belonging Needs) และการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกพรรคพวก คือ ความต้องการที่อยู่ร่วมกับคนอื่น รวมทั้งมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น

4) ความต้องการการยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่ให้คนอื่นยอมรับตนเองว่าเป็นคนสำคัญเป็นคนที่มียศ

5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จหรือความเป็นจริงในตนเอง (Self Actualization Needs) และแสดงความสามารถของตนให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์

เกี่ยวกับเรื่องนี้ โทมัส (Thomas, 1967 : 4)

ได้สรุปความต้องการของมนุษย์คล้าย ๆ กับของมาสโลว์ แต่มีเพียง 4 ประการคือ

- 1) ความต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ (The Desire for New Experiences)
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (The Desire for Security)
- 3) ความต้องการพฤติกรรมตอบสนองจากผู้อื่น (The Desire for Responses)
- 4) ความต้องการเป็นที่ยอมรับจากผู้อื่น (The Desires for Recognition)

ในขณะที่เดียวกัน โนวี่ ((Knowles, 1980 : 84-87) ได้นำลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) และโทมัส (Thomas) มาประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนผู้ใหญ่และเสนอว่าความต้องการของผู้ใหญ่มี 6 ประการดังนี้คือ

- 1) ความต้องการทางกายภาพ (Physical Needs)
- 2) ความต้องการในด้านความเจริญงอกงาม (Growth Needs) ต้องการได้เรียนรู้สิ่งใหม่
- 3) ความต้องการที่จะได้รับความปลอดภัย (The Need for Security)
- 4) ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ (The Need for New Experiences)
- 5) ความต้องการทางด้านความรักความพอใจ (The Need for Affection)
- 6) ความต้องการได้รับการยอมรับ (The Need for Recognition)

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และสามารถคาดคะเนทางพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่จะสร้างความร่วมมือในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน นอกจากจะศึกษาขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแล้ว ก็ต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสตูล

จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2519 : 60-90) ได้สรุปในรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลชิวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บุคคลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมีลักษณะที่น่าสนใจบางประการ ดังนี้

- 1) ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่มีอายุน้อย
- 2) สมาชิกกลุ่มที่เป็นชายเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าสมาชิกที่เป็นสตรี
- 3) ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ
- 4) บุคคลที่สมรสแล้วและเป็นหัวหน้าครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเป็นส่วนใหญ่
- 5) บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้ครอบครัวต่อปีสูงและมีที่ดินถือครองทำมาหากินมาก เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีน้อยกว่า
- 6) บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้านนานกว่า 20 ปี

ทางด้านอาธา วัฒนกิจ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอ คลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยสอบถามผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้าไปอยู่ใน ความดูแลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 177 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) ผู้ปกครองที่มีระดับรายได้สูงจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่มีระดับรายได้ต่ำ
- 2) ผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมาก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากกว่าผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย
- 3) ผู้ปกครองที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มสังคม
- 4) ผู้ปกครองที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากจะมีส่วนร่วมมาก ในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐน้อย

นอกจากนั้น อัครตาร์ (Akhtar, 1977 : 26-27) ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา พบว่าสาเหตุที่สำคัญ สิ่งประการหนึ่งของความล้มเหลวของโครงการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนาคือ ประชาชนในชนบทมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท จึงทำให้ขาดความสำนึกในการ เป็นเจ้าของโครงการ (Sense of belonging) และยิ่งผลให้เกิดปัญหาขาดการ บำรุงรักษาหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

คัฟแมน (Kaufman, 1949 : abstract) ได้ศึกษาพบว่า อาสฺ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ จึงใช้สิ่งต่อไปนี้เป็นปัจจัยของการมีส่วนร่วมคือ เพศ อาสฺ ระดับการศึกษา รายได้ ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การ เป็นสมาชิกของกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ การเป็นผู้คุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์

การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและการเป็นผู้มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ มีรายละเอียดดังนี้

1. เพศ

เพศเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เนื่องจากเพศชายและเพศหญิงที่ลักษณะทางชีววิทยาที่แตกต่างกันและมีแบบแผนการใช้ชีวิตที่แตกต่างกันตามลักษณะของวัฒนธรรมในแต่ละสังคม จากการศึกษาของกรรณิกา ชมดี (2524 : 108) ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 กล่าวคือ เพศชายมีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่าหญิง

จ้ออัน วุฒิกกรมรักษา (2526 : 115) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคุ้มพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า เพศชายมีลักษณะและปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิงทั้ง 5 ขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน

ในขณะที่ แนว ไสค์ถิพันธ์ (2534 : 94) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงมีความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน

นอกจากนั้น คัฟแมน (Kaufman, 1949 : 301) ได้ศึกษาพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนกล่าวคือ เพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยนี้มาศึกษาโดยคาดหมายว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

2. อายุ

อายุเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านได้ เช่นเดียวกัน

จากการศึกษาของคัฟแมน (Kaufman, 1949 : 301) พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนกล่าวคือ ผู้ที่มีอายุมากมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมาก

สำหรับ ถนัด ม่วงมณี (2526 : 17-39) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในงานการศึกษานอกโรงเรียนในท้องที่อำเภอคลองสะแกก่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สตรีที่มีอายุน้อยมีส่วนร่วมในงานการศึกษา นอกโรงเรียนมากกว่าสตรีที่มีอายุมาก

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยที่เกี่ยวกับอายุมาศึกษาโดยคาดว่า ผู้ที่มีอายุต่างกันจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

3. ระดับการศึกษา

จากการศึกษาของ ผดุง อารยะวิญญู และคณะ (2528 : 75) เรื่องการมีส่วนร่วมและการยอมรับของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาล พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการพัฒนาชนบทระดับหมู่บ้านได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้นำท้องถิ่น

สำหรับแนวคิดของมิลล์ (Mill อ้างในชุมนุมสัมมนา คณะรัฐศาสตร์, 2523 : 37) การศึกษามีใช้เพื่ชงการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งไปสู่คนหนึ่ง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องเป็นการศึกษาที่เพิ่มพูนสติปัญญาทำให้มีความเชื่อมั่น สามารถตัดสินใจแยกแยะเหตุการณ์โดยตนเองว่า คนสมควรจะทำอย่างไร

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยทางด้านระดับการศึกษามาเป็นตัวแปรโดยคาดว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

4. รายได้

บราวน์ (Brown, 1953 : 591) ได้ศึกษาพบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงมักจะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขันมากกว่าคนที่มียาไรได้ต่ำ เช่นเดียวกับคัฟแมน

(Kaufman, 1949 : 301) ได้ศึกษาพบว่ารายได้อาจมีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือผู้ที่มียาได้อาจมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่มียาได้น้อย ทำนองเดียวกับถนัด ม่วงมณี (2526 : 44) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในงานการศึกษาของโรงเรียนในท้องที่อำเภอคลองสะแก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากกว่าสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยเกี่ยวกับเรื่องรายได้มาเป็นตัวแปรสำหรับการศึกษารุ่นนี้ โดยคาดว่าผู้ที่มียาได้แตกต่างกันจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

5. ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น

จากการศึกษาของกรมพัฒนาชุมชน (2519 : 60-90) ได้สรุปในรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลข้าวเม่า อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบุคคลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้านนานกว่า 20 ปี เช่นเดียวกับที่คัพแมน (Kaufman, 1949 : 301) ได้ศึกษาพบว่าความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน อันหมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นยาวนานมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นระยะสั้น

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยด้านนี้มาศึกษาโดยคาดว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีความยาวนานแตกต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือหมู่บ้านแตกต่างกัน

6. การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ

อารธา วัฒนกิจ (2526 : 79) ได้ศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กล่าวคือผู้ปกครองที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ

ในขณะที่ สกนธ์ จันทรวิเศษ (2528 : 75) ได้ศึกษาปัจจัย บางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์ เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

ทำนองเดียวกับที่ แนว โสทธิพันธ์ (2534 : 98) ได้ศึกษาการ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบทในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่าประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ มีความแตกต่างในการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนกล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่ม พลังต่าง ๆ

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยประเด็นนี้มาศึกษา โดยคาดว่าผู้ที่มีสภาพการ เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาและกลุ่มพลังต่าง ๆ แตกต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่าน หนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

7. ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด นครศรีธรรมราช (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการ ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อโครงการสร้างงานในชนบทเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้นำท้องถิ่นที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากจะมีทัศนคติ ที่ดีต่อโครงการสร้างงานในชนบท

ผดุง อารยะวิญญู และคณะ (2528 : 75) ได้ศึกษาปัญหาในการ บริหารงานพัฒนาชนบทของรัฐบาล เรื่องการมีส่วนร่วมและการยอมรับของประชาชน ในโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาล พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนา ชนบทระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้นำท้องถิ่น ลักษณะการเป็นผู้นำท้องถิ่น และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระดับจังหวัดอำเภอและ ประชาชน

นอกจากนี้ สกนธ์ จันทรวิเศษ (2528 : 75) ได้ศึกษาปัจจัย บางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชน ตำบล

จังหวัดตรัง พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการติดต่อกับพัฒนากรมากจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการติดต่อกับพัฒนากรน้อย

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยด้านการเป็นผู้คุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดมาศึกษาโดยคาดว่าผู้ที่มีระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ แตกต่างกันจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

8. ระดับมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ถนิต ม่วงมณี (2526 : 37) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในงานการศึกษานอกโรงเรียนในท้องที่อำเภอคลองสะแกต จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สตรีผู้มีความรู้ความเข้าใจในงานการศึกษานอกโรงเรียนจะมีส่วนร่วมในงานการศึกษานอกโรงเรียนมากกว่าสตรีที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจ

ในขณะที่ อารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ก็ได้ศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีส่วนร่วมในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงกว่าผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย

นอกจากนี้ สกนธ์ จันทร์รักษ (2528 : 77) ได้ศึกษาถึงปัจจัยบางประการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย

ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยทางด้านนี้มาศึกษาโดยคาดว่าผู้ที่มีระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกัน

กรอบแนวความคิดเชิงทฤษฎีและการวิจัย

1. กรอบแนวความคิดเชิงทฤษฎี

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น กล่าวโดยสรุป ขอบเขตของการศึกษการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมใดก็ตาม มี 4 ด้านคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการ และร่วมติดตาม ประเมินผล ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นขอบเขตของการศึกษการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสุลุด ดังแผนภูมิ 1

แผนภูมิ 1 แนวความคิดเชิงทฤษฎีเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของ
ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

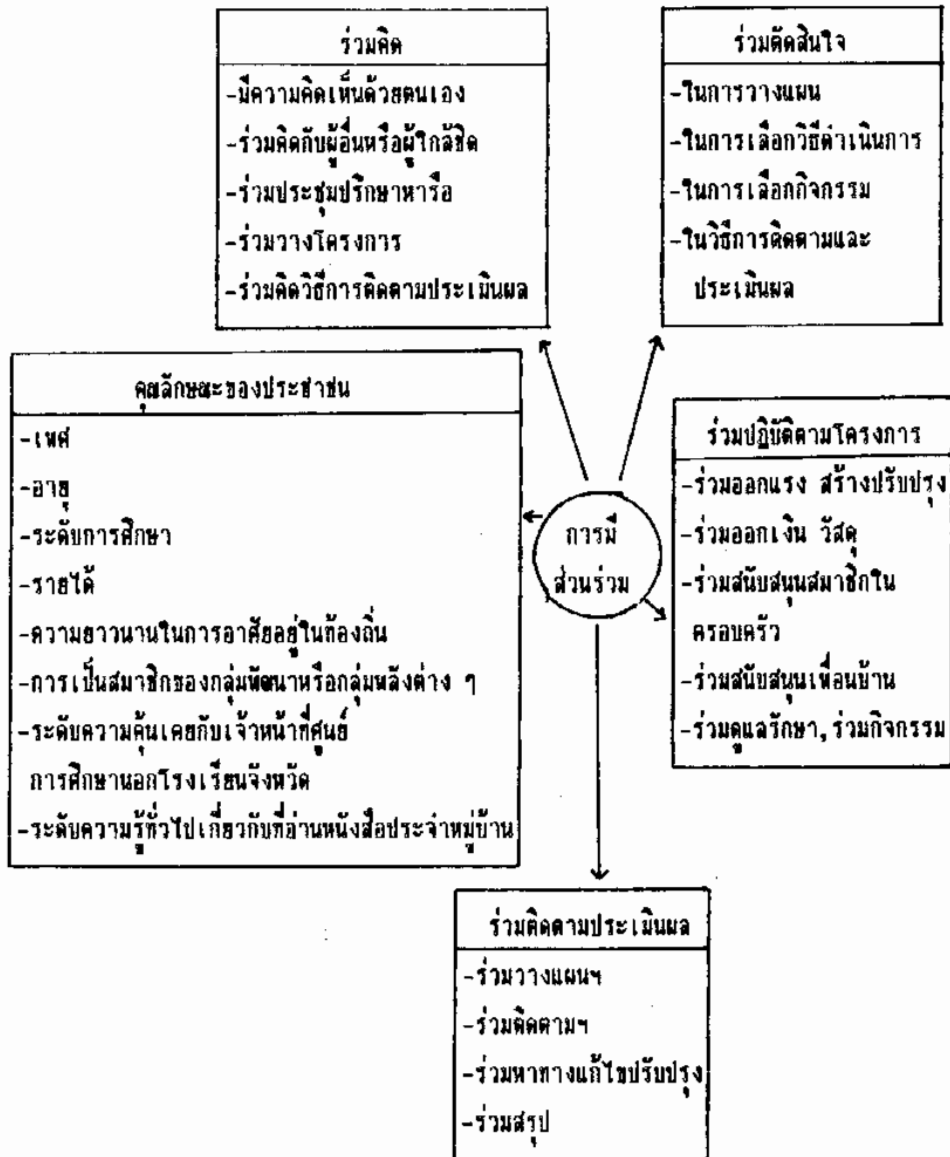
จากแผนภูมิ 1 แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่สำคัญมี 4 ด้าน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการและร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดลักษณะของการมีส่วนร่วมแต่ละด้าน สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเขตตำบลละคอนเลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ กรมพัฒนาชุมชน (2518 : 23)

2. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีสามารถกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ไว้ ดังแผนภูมิ 2

แผนภูมิ 2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย: เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

จากแผนภูมิ 2 แสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะของประชาชนที่เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ความชวามานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นสมาชิกของกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั้ง 4 ด้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยทั้ง 4 ด้าน คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ตามโครงการ และร่วมติดตามประเมินผล
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการตามโครงการ และร่วมติดตามประเมินผล ตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ระดับความคุ้นเคยหรือมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
3. เพื่อประมวลปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมติฐาน

ในการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานสำหรับการวิจัยดังนี้

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้านคือ
  - 1.1 ด้านร่วมคิด
  - 1.2 ด้านร่วมตัดสินใจ

- 1.3 ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ
- 1.4 ด้านติดตามผลประเมินผล
2. ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
3. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
4. ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
5. ประชาชนที่มีความชำนาญในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
6. ประชาชนที่สภาพการเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
7. ประชาชนที่มีระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน
8. ประชาชนที่มีระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน

ความสำคัญและประโยชน์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้

1.1 ทำให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั้ง 4 ด้านคือ 1) ร่วมคิด 2) ร่วมตัดสินใจ 3) ร่วมปฏิบัติตามโครงการ 4) ร่วมติดตามผลประเมินผล

1.2 ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านตามตัวแปรอิสระคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นสมาชิกของกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและระดับความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

1.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสตูล

2. ด้านการนำไปใช้

2.1 เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เช่น การพิจารณาคัดเลือกหรือการแต่งตั้งบุคคลเข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านของแต่ละพื้นที่ในจังหวัดสตูลให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2.3 เพื่อนำผลการเปรียบเทียบไปใช้ในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสตูลได้ตรงกลุ่มบุคคล

2.4 เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานรับผิดชอบและเกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายการศึกษา มวลชน และศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนประจำอำเภอได้วางแผนแนวทางสำหรับการบริหารและดำเนินงานพัฒนาปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในจังหวัดสตูล ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้านคือ

1.1 ด้านร่วมคิด

1.2 ด้านร่วมตัดสินใจ

1.3 ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ

1.4 ด้านติดตามผลประเมินผล

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนของหัวหน้าครอบครัวจากหมู่บ้านที่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านตั้งอยู่ตามทะเบียนรายชื่อที่อ่านหนังสือประจำปีงบประมาณ 2535 ของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสกล จำนวน 199 หมู่บ้าน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

3.1.1 เพศ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

3.1.1.1 ชาย

3.1.1.2 หญิง

3.1.2 อายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

3.1.2.1 15-30 ปี

3.1.2.2 31-45 ปี

3.1.2.3 46 ปีขึ้นไป

3.1.3 ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

3.1.3.1 ป.4 และต่ำกว่า

3.1.3.2 ป.5-ป.7

3.1.3.3 มัธยมศึกษา

3.1.4 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

3.1.4.1 ไม่เกิน 3,000 บาท

3.1.4.2 3,001-5,000 บาท

3.1.4.3 5,001 บาทขึ้นไป

3.1.5 ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

3.1.5.1 ไม่เกิน 5 ปี

3.1.5.2 6-10 ปี

3.1.5.3 11 ปีขึ้นไป

3.1.6 การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

3.1.6.1 เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ

3.1.6.2 ไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ

3.1.7 ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

3.1.7.1 เป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนน้อย

3.1.7.2 เป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนปานกลาง

3.1.7.3 เป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนมาก

3.1.8 ระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แบ่งออก
เป็น 3 กลุ่ม

3.1.8.1 มีระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำ
หมู่บ้านน้อย

3.1.8.2 มีระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำ
หมู่บ้านปานกลาง

3.1.8.3 มีระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำ
หมู่บ้านมาก

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งเป็น 4 ด้าน โดย
จะแยกวัดเป็นรายด้านคือ

3.2.1 ด้านร่วมคิด

3.2.2 ด้านร่วมตัดสินใจ

3.2.3 ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ

3.2.4 ด้านติดตามผลประเมินผล

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ในจังหวัดสตูล ซึ่งรับผิดชอบโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดตามนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนของหัวหน้าครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านจัดตั้งอยู่ ตามทะเบียนที่อ่านหนังสือของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2535 ดังรายละเอียดในตาราง 1

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะสำหรับคำบางคำไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หมายถึง การเข้าไปร่วมกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การกระทำนั้น ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามโครงการและร่วมติดตามประเมินผล
2. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หมายถึง สถานที่ที่ประชาชนได้ใช้เป็นทั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือทั่วไปรวมทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ การดำเนินการการจัดสร้างประชาชน

ในหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาจัดหาสถานที่ตั้ง จัดสร้างและจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยกรมการศึกษาออกโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณค่าหนังสือพิมพ์วันละสองฉบับต่อที่อ่านหนังสือหนึ่งแห่ง ทั้งนี้ต้องเป็นตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

3. ร่วมคิด หมายถึง ร่วมแสดงความคิดเห็นในการเสนอแนะแนวทางการจัดสร้าง การชักนำซึ่งเป็นการพิจารณาด้วยเหตุผลและความรู้สึกของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ต่อกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

4. ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมเลือกวิธีการปฏิบัติของกลุ่มเป้าหมายต่อกิจกรรม ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

5. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าไปร่วมดำเนินการ เช่น ความเป็น คณะกรรมการ ร่วมบริจาคทรัพย์สิน ร่วมออกแรงงานในกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน

6. ร่วมติดตามประเมินผล หมายถึง การเข้าไปร่วมดูแลรักษาและการปรับปรุง กิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. ความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น หมายถึง ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ที่กลุ่มตัวอย่างอยู่ในปัจจุบัน

8. การเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่มพลังต่าง ๆ หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วม กลุ่ม ซึ่งมีการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง เช่น กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาป้องกันชาติ หรือกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น

9. ระดับความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน หมายถึง ระดับ ความถี่ของการติดต่อพบปะสื่อสารซึ่งกันและกันของกลุ่มตัวอย่างกับเจ้าหน้าที่ของ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนและคณะกรรมการของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านตาม อัตราความถี่ของจำนวนครั้งต่อปี

10. ระดับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หมายถึง ระดับความ สามารถของประชาชนในการตอบแบบทดสอบเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปในวัตถุประสงค์ การจัดตั้งและดำเนินงานกิจกรรมของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

11. อายุ หมายถึง อายุจริงของกลุ่มตัวอย่างตามปีพุทธศักราช ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 15-30 ปี, 31-45 ปี, 46 ปีขึ้นไป โดยยึดหลักเกณฑ์การแบ่งตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการของผู้ใหญ่
12. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาที่ได้รับจนถึงวันตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่า ประถมศึกษาปีที่ 5-ประถมศึกษาปีที่ 7 หรือมัธยม โดยอาศัยเกณฑ์การจัดการศึกษาในระดับและนอกระบบโรงเรียน
13. รายได้ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นจำนวนเงินที่ได้จากค่าตอบแทนในการประกอบอาชีพโดยเฉลี่ยต่อเดือน ตามเกณฑ์ขั้นต่ำ ซึ่งกำหนดโดยกรมแรงงานกระทรวงมหาดไทย ในท้องที่จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2534 ว่าด้วยการกำหนดอัตราค่าแรงขั้นต่ำ